

‘Kinderen hebben recht op passend onderwijs’

Het waren intensieve maanden voor Marc Dullaert. Als aanjager van het Thuiszitterspact reisde de gewezen Kinderombudsman het hele land door om met ouders, leerlingen, (leerplicht)ambtenaren, gemeentelijke bestuurders en schoolbestuurders aan tafel te gaan. Het doel: thuiszittende, leerplichtige kinderen weer in de schoolbanken krijgen. Het gaat hierbij om kinderen die vanwege een breed palet aan problemen en/of stoornissen niet mee kunnen draaien op school. Dullaerts termijn als aanjager zit er bijna op en hij kijkt terug op een succesvolle én hoopvolle periode: ‘Hoe lastig deze problematiek ook lijkt: het is oplosbaar.’

Het vorige kabinet oordeelde bij monde van de staatssecretarissen Dekker (Onderwijs) en Van Rijn (VWS) dat er voor ieder kind een passend onderwijsaanbod moest zijn. Een kind mag voor korte of lange tijd niet verstoken zijn van onderwijs. Dit was de afgelopen jaren echter wel het geval. In 2015 zaten er nog ongeveer 10.000 kinderen voor een korte of lange periode thuis. Het toenmalige kabinet sloot in juni 2016 met de PO-Raad, de VO-raad, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het ministerie van Veiligheid en Justitie het Thuiszitterspact met Marc Dullaert als aanjager.

Het Thuiszitterspact moet ervoor zorgen dat in 2020 geen enkel kind langer dan drie maanden thuiszit zonder een passend onderwijs- of zorgaanbod. Dullaert pakte door en bezocht de vier grote steden (G4) en de meeste van de middelgrote steden van de G32. Hieruit vloeide het G4-pact voort waarin de vier grote steden zich aan kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen hebben gecommitteerd. Zo zijn er afspraken gemaakt over eenduidige definities en betere registratie van thuiszitters. Ook zijn er afspraken gemaakt over de verbinding met de justitiële keten en betere samenwerking tussen het onderwijs en de zorg. Daarnaast hebben de G4-steden zich gecommitteerd aan een samenhangende en integrale aanpak van preventie tot curatie. Ook zijn er afspraken gemaakt om opgedane kennis te delen met de G32. En Dullaert drong erop aan om de vrijstellingen, waarbij een kind niet naar school hoeft, tegen het licht te houden.

‘Langdurig verzuim heeft niet alleen nadelige gevolgen voor leerprestaties’, waarschuwt Dullaert. ‘Het zondert kinderen af van de maatschappij en dat is funest voor hun totale ontwikkeling. Kinderen hebben niet alleen de plicht om naar school te gaan, maar hebben net zo goed het récht op onderwijs. En dat vergt van alle betrokkenen een inspanning. Het vergt vooral focus om regie op de keten te pakken. En met die focus breng je zowel thuiszitters in beeld als een aanpak op tafel om hen weer naar school te krijgen.’

Het vorige kabinet formuleerde als doelstelling: ‘In 2020 mag geen enkel kind langer dan drie maanden thuiszitten.’ Hoe ver zijn we?

Dullaert: ‘Ik denk dat het een realistische ambitie is en dat we een kantelpunt hebben bereikt. Ik baseer dat, met name, op hoe de vier grote steden (G4) – Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag – bezig zijn om het aantal thuiszitters terug te dringen. De dichtheid van het aantal thuiszitters was bij de G4 het grootst, omdat daar de problematiek ook het

grootste was. Andere steden en regio's stonden net zo goed open voor meer focus en inspanning om thuiszitters te voorzien van passend onderwijs. Bij het ene gesprek zag ik dat er al heel lang goed en gericht werd gewerkt, maar bij anderen ontwaarde ik weliswaar een gevoel van urgentie, maar een gebrek aan regie of overzicht. Die gesprekken waren heel eerlijk en soms confronterend, maar zorgde altijd voor nieuwe energie en ideeën. Er heerst nu een gevoel van 'we kunnen dit, we doen het samen en we kunnen elkaar aanspreken'. Een aanpak – welke dan ook – om thuiszitters weer naar school te krijgen, vindt nu steeds meer zijn weg naar de rest van Nederland.'

Kunt u in uw eigen woorden de problematiek van thuiszitters omschrijven?

Dullaert: 'Ik heb bij aanvang van mijn aanjagersrol talloze casussen bestudeerd en kreeg steeds beter in beeld waar nu precies die problematiek zat. Het bestrijkt in ieder geval een breed spectrum van complexe en hardnekkige problemen zoals gedrags- en angststoornissen. Ellendige zaken zoals pesten, rouw of een vechtscheiding thuis spelen hierbij vaak ook een rol. Andere oorzaken van verzuim zijn het niet mee kunnen komen op school of een verschil van inzicht tussen ouders en school over welke onderwijssetting goed is voor een leerling.'

Wat maakte dat u zich in wilde zetten voor deze ambitie om thuiszitters weer naar school te krijgen?

Dullaert: 'Hoe lastig deze problematiek ook lijkt: het is oplosbaar. En het heeft niet alleen te maken met een leerachterstand. Het heeft ook te maken met uitsluiting. Kinderen die niet naar school gaan, lopen ook vriendjes en vriendinnetjes mis. Ze nemen op die manier geen deel aan de maatschappij en dat is niet alleen moreel bezwaarlijk: het kost je als samenleving op termijn ook veel geld aan uitkeringen en zorg. Thuiszitters krijgen later met moeite een baan, worden langdurig ziek en vallen maatschappelijk uit.'

U bent aanjager vanuit OCW en VWS. Wat is rol van de twee ministeries en wat kunnen ze nog meer doen?

Dullaert: 'Het begint met focus op de kinderen. Waarom duurt het zo lang voordat thuiszitters weer naar school gaan? En wie zijn deze kinderen? Om hier antwoord op te krijgen moet je de juiste partijen aan tafel krijgen om daar afspraken mee te maken. Dus ouders, scholen, leerplicht, bestuurders en zorgverleners. Iedereen die invloed kan uitoefenen om thuiszitters weer naar school te krijgen, heeft een rol. Zo ook OCW en VWS. Mijn tip aan deze departementen is: blijf er bovenop zitten. Zet in op preventie. De structuren staan er nu. Houd daar de druk op de ketel, maar zet nu zwaar in op preventie.'

Wie heeft de sleutel in handen voor een oplossing van de thuiszittersproblematiek? Welke partijen zijn aan zet om nu door te pakken om het aantal thuiszitters terug te dringen?

Dullaert: 'Het begin van een oplossing bestaat vooral uit samenwerking, maar ook een heldere definitie van thuiszitters en de registratie daarvan. Op deze manier kun je, zogezegd, appels met appels vergelijken: het over hetzelfde hebben. Dat hebben we met de G4 gedaan en zijn daar gekomen tot vernieuwde werkprocessen. Bij de grote steden komt het er nu op aan dat de samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs met ouders, Jeugdzorg, jeugdhulp en Raad voor de Kinderbescherming en leerplicht in één keten samenwerken waarbij dezelfde definities worden gehanteerd en waar snel onderling contact wordt gezocht om thuiszitters op de radar te krijgen.'

Kunt u iets zeggen over de aantallen thuiszitters op dit moment?

Dullaert: 'Die zijn in de afgelopen tijden licht opgelopen. Niet omdat er plots meer thuiszitters bijkwamen, maar omdat we er de focus op legden. De meesten van de G4 hebben dit jaar te maken met een kleine stijging van het aantal geregistreerde thuiszitters – behalve Utrecht. Utrecht schrijft dit toe aan de intensieve samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp in de wijkteams. Uit de cijfers van Den Haag blijkt dat de stad veel leerlingen weer snel naar school weet te krijgen en dat de Hofstad het hoogste oplossingspercentage van de G4 heeft. Amsterdam kent in verhouding het laagste percentage thuiszitters dat langer dan drie maanden thuiszit. Onze hoofdstad heeft ook minder langdurig verzuimers, maar kent wel een toename in het aantal thuiszitters. Dit wordt toegeschreven aan de verbeterde registratie.

Voor wat betreft vrijstellingen is in Rotterdam een lichte daling te ontwaren. Dit is mogelijk een resultaat van een leerrechtspilot die hier loopt. Deze pilot om het aantal vrijstellingen terug te schroeven, is in een kennisdelingsbijeenkomst gepresenteerd aan de G4 en de G32; het netwerk van (middel)grote steden in Nederland.

U bent anderhalf jaar actief geweest als aanjager. Hoe kijkt u terug op deze periode?

Dullaert: 'Op een avond zei een vader met een thuiszittend kind tegen mij: 'Meneer Dullaert, mijn kind is niet onder te verdelen in beleidsterreinen.' Dat vond ik een prachtige uitspraak omdat dat de kern van de zaak raakt. Het gaat uiteindelijk om kinderen die om een of andere reden niet meedoen in de maatschappij. En we hebben grote stappen weten te zetten door veel beleidsmensen met elkaar in contact te brengen en processen in elkaar 'te klikken'. Je ziet nu in de cijfers terug dat het werkt: zowel bij de registratie als de lokale en regionale aanpakken.'

Bent u tevreden over de ontwikkeling die er in de regio's is geweest in de aanpak van thuiszitters?

Dullaert: 'Ik ben ervan overtuigd dat we een hoop ellende bij kinderen kunnen voorkomen als signalen snel worden opgepakt en informatie evenzo snel wordt gedeeld. Dat lukt nu steeds beter. Ik zie bij Amsterdam dat het gewoon werkt. Binnen twee weken zit iedereen aan tafel om het probleem aan te pakken, zo ook in Utrecht. Dordrecht pakt het ook goed aan door middel van intensieve ketensamenwerking waarbij casussen bij de kop worden gepakt. Ook was ik zeer onder de indruk van de wijze waarop het bestuur van de Friese gemeentes en samenwerkingsverbanden omgaan met thuiszitters. Daar wordt niet vergaderd over processen, maar over de kinderen zelf. En per kind wordt geïnventariseerd wie aan tafel zich verantwoordelijk stelt, wie zijn naam achter die van het kind zet en wat een oplossing is voor de situatie. Ook wordt de voortgang per vergadering bijgehouden zodat geen kind van de radar verdwijnt.'

Wat zijn goede voorbeelden van de aanpak van thuiszitten en wat zijn voorbeelden van hoe het mis gaat?

Dullaert: 'Als het mis gaat, ligt dat niet aan onwil of onverschilligheid, maar aan een haperende regie en gebrekkig overzicht. Maar door meer focus en kortere lijnen naar andere instanties komt daar nu versneld verandering in. Goede voorbeelden van werkwijzen zijn er genoeg. Als ik kijk naar de voortvarende thuiszittersaanpakken van Amersfoort, Purmerend,

Den Bosch en Roosendaal dan stemt dat zeer optimistisch. Maar iedere stad die er bovenop zit, een duidelijke rolverdeling kent en snel handelt, doet het – in feite – goed als kinderen echt geholpen worden. Je ziet nu dat gemeenten die dit echt goed op orde hebben een rolfunctie vervullen richting andere gemeenten. De gemeente Amsterdam heeft met het Openbaar Ministerie afspraken gemaakt over een ‘fast lane’ in de justitiële keten, waardoor de behandeltijd voor proces-verbalen voor verzuimzaken worden verkort. Rotterdam werkt met de taskforce thuiszitters waarin samenwerkingsverbanden doorzettingskracht hebben en er een ‘zaakonderzoeker’ wordt ingezet die met ouders praat en naar oplossingen zoekt. In Utrecht zijn alle kernpartners van de scholen (leerplicht, buurtteam, samenwerkingsverband en jeugdgezondheidszorg) met elkaar verbonden en zijn goede afspraken gemaakt over de verzuimaanpak. In Den Haag heeft een integrale werkgroep - Expeditie Thuiszitters genaamd – de groep thuiszitters geanalyseerd en oplossingsrichtingen benoemd om in de praktijk verbetering te realiseren waardoor thuiszittende kinderen op de radar komen en ze weer richting school worden begeleid. En onlangs hebben achttien West-Brabantse gemeenten het Regionaal Thuiszitterspact gesloten. Dus niet één gemeente, maar achttien. Een goede en mooie ontwikkeling.’

In maart 2018 zijn er weer gemeenteraadsverkiezingen. Wat gaat dat betekenen voor de borging van de aanpak?

Dullaert: ‘Wethouders werken in deze periode aan een sluitende aanpak en verankeren deze goed in hun organisaties. Het wordt gedragen door de ambtelijke organisatie en raadsleden. Daarnaast staat het bij gemeenten hoog op de agenda. Ik heb er alle vertrouwen in dat ook nieuwe wethouders na maart 2018 blijvend werk maken van thuiszitters.’

Welke tip geeft u aan nieuwe wethouders?

Dullaert: ‘Zorg dat je de hele keten om de tafel krijgt, maak duidelijke afspraken over wie wat doet en zie erop toe dat die worden uitgevoerd.’